

SADRŽAJ:

UVOD

1. STRATEŠKI DOKUMENTI I ZAKONSKA REGULATIVA

- 1.1 Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
- 1.2 Evropska strategija za osobe sa invaliditetom 2010-2020.
- 1.3 Deklaracija o pravima lica sa invaliditetom
- 1.4 Strategija za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori 2016-2020.
- 1.5 Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. godine
- 1.6 Zakonska regulativa
- 1.7 Opštinski propisi

2. METODOLOGIJA

I DIO – Integracija lica sa invaliditetom

ANALIZA STANJA

1 CILJEVI LOKALNOG PLANA ZA OBLAST INTEGRACIJE

- 1.1 Pristupačnost
- 1.2 Participacija
- 1.3 Zapošljavanje
- 1.4 Obrazovanje i obuka
- 1.5 Socijalna zaštita
- 1.6 Zdravstvo

II DIO – Zaštita od diskriminacije i promocija jednakosti lica sa invaliditetom

ANALZA STANJA

1. CILJEVI LOKALNOG PLANA I PRIORITETNE OBLASTI ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE

- 1.1 Poštovanje dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom
- 1.2 Sprječavanje diskriminacije u oblasti pristupačnosti
- 1.3 Sprječavanje diskriminacije u postupcima pred organima lokalne uprave i javnih službi
- 1.4 Sprječavanje diskriminacije u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog životnog standard, samostalnog života i života u zajednici
- 1.5 Sprječavanje diskriminacije u oblasti privatnosti i bračnih i porodičnih odnosa
- 1.6 Sprječavanje diskriminacije u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnih osposobljavanja
- 1.7 Sprječavanje diskriminacije u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja

1.8 Sprječavanje diskriminacije u oblasti zdravstvene zaštite i pristupa adekvatnim pomagalima

1.9 Sprječavanje diskriminacije u oblasti političkog i javnog života

1.10 Sprječavanje diskriminacije u oblasti kulture , sporta i rekreacije

PLAN PRAĆENJA REALIZACIJE LOKALNOG AKCIONOG PLANA

FINANSIJSKI PLAN

AKCIONI PLAN ZA OBLAST INTEGRACIJE LICA SA INVALIDITETOM 2019-2021.GOD.

AKCIONI PLAN ZA OBLAST ZAŠTITE OD DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM 2019-2021.GOD.

UVOD

Poštovanje, unaprijeđenje i zaštita ljudskih prava i dostojanstva lica sa invaliditetom , jedan je od prioriteta u razvoju savremenog društva. Pritom, akcenat treba staviti na dvije izuzetno važne oblasti, koje se odnose ne samo na integraciju lica sa invaliditetom, već i na njihovu zaštitu od svih vidova diskriminacije .

Osnovni principi zaštite prava lica sa invaliditetom sadržani su u brojnim međunarodnim i nacionalnim strateškim dokumentima, kao što su Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom i Evropska strategija za osobe sa invaliditetom 2010-2020. god., kao i nacionalne strategije.

Osobe sa invaliditetom uključuju i one koji imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili čulna oštećenja koja u interakciji sa raznim preprekama mogu ometati njihovo puno i efikasno učešće u društvu na jednakoj osnovi sa drugima.” “

(Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom)

Ovaj Lokalni program, napravljen u skladu sa metodologijom koju je koristila Međuresorska radna grupa pri izradi Modela Lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta 2018-2021., sadrži obje oblasti : integraciju i zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom.

1 STRATEŠKI DOKUMENTI I ZAKONSKA REGULATIVA

1.1 Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom

Generalna skupština UN usvojila je 13.decembra 2006.godine Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom. Države potpisnice obavezuju se da će osigurati i promovisati puno ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve osobe sa invaliditetom bez ikakve diskriminacije po osnovu invalidnosti. Da bi to ostvarile, obavezale su se da će :

- usvojiti sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne i druge mjere kako bi sprovele prava priznata ovom Konvencijom;
- preduzeti sve odgovarajuće mjere, uključujući zakonodavne, radi izmjene, opozivanja ili poništavanja svih zakona, podzakonskih akata, običaja i prakse koji predstavljaju diskriminaciju osoba sa invaliditetom;
- uzeti u obzir pitanja zaštite i promovisanje ljudskih prava osoba sa invaliditetom prilikom formulisanja i primjene svake politike i svih programa;
- uzdržati se od preduzimanja bilo kog akta ili prakse koja nije u skladu sa ovom Konvencijom i osigurati da se javne vlasti i ustanove ponašaju u skladu sa Konvencijom;
- preduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi uklonile diskriminaciju po osnovu invalidnosti koju vrši bilo koje lice, bilo koja organizacija ili privatni preduzetnik itd.

Osnovna načela Konvencije su:

- poštovanje urođenog dostojanstva, individualne autonomije osoba sa invaliditetom, uključujući njihovo pravo da donose odluke o sopstvenim životima i samostalnosti tih osoba;
- nediskriminacija;
- puno i efektivno učešće i uključenost u sve sfere društvenog života
- poštovanje različitosti i prihvatanje osoba sa invaliditetom kao dijela ljudske vrste i raznovrsnosti ljudskog roda;
- jednakost mogućnosti;
- pristupačnost;

- jednakost muškaraca i žena;
- poštovanje razvijajućih kapaciteta djece sa invaliditetom i poštovanje prava te dece da očuvaju sopstveni identitet.

U skladu sa Konvencijom, države potpisnice priznaju da su sve osobe jednake pred zakonom i imaju pravo na jednaku zaštitu pred zakonom i uživanje jednakih blagodeti zakona, bez ikakvih diskriminacija, zabranjuju bilo kakvu diskriminaciju po osnovu invalidnosti i garantuju svim osobama sa invaliditetom jednaku i efektivnu pravnu zaštitu od diskriminacije po bilo kom osnovu.

1.2 Deklaracija o pravima lica sa invaliditetom

Skupština Crne Gore na zasjedanju 18.marta 2008.godine donijela je **Deklaraciju o pravima lica sa invaliditetom** ("Službeni list Crne Gore", br. 22/08), u kojoj podsjeća da lica sa invaliditetom imaju sva prava i slobode koje proizilaze iz Ustava, zakona i ove deklaracije, nezavisno od rase, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovine, rođenja, obrazovanja, društvenog položaja ili drugih osobina.

Ova Deklaracija ukazuje da je bilo kakvo izdvajanje, isključivanje ili ograničavanje lica zbog invaliditeta diskriminacija prema njima. Diskriminacija lica sa invaliditetom postoji uslijed nepreuzivanja ili nedovoljnog preduzimanja mjera za njihovu zaštitu. U pitanju su: mjere osiguranja pristupa javnim i državnim službama, pristupa zgradama, stanovima, ulicama, pješačkim prelazima, sredstvima javnog saobraćaja, institucijama, zatim mjere za obezbjeđivanje posebnih uslova za rad, garancije prava beneficiranog staža, mjere omogućavanja praćenja školske nastave i učenja, mjere i prava socijalne zaštite, mjere za omogućavanje bavljenja sportom.

Deklaracija naglašava potrebu preuzimanja posebnih mjera vezanih za implementaciju postojeće i donošenje nove legislative za promovisanje ljudskih prava i nediskriminacije lica sa invaliditetom, kao i neophodnost uklanjanja svih barijera (psiholoških, kulturoloških, obrazovnih, porodičnih, socijalnih, profesionalnih, finansijskih i arhitektonskih), za potpunu integraciju i učestvovanje lica sa invaliditetom u sveukupnom društvenom životu, pod jednakim uslovima.

1.3 Evropska strategija za osobe sa invaliditetom 2010-2020.

Opšti cilj **Evropske strategije za osobe sa invaliditetom 2010-2020.** je da osnaži lica sa invaliditetom tako da u potpunosti mogu da uživaju sva prava i da imaju punu korist od učešća u društvu i ekonomiji Evrope, odnosno puno ekonomsko i socijalno učešće lica sa invaliditetom u životu zajednice.

Strategija je usmjerena na uklanjanje prepreka, a Evropska komisija je identifikovala osam ključnih oblasti djelovanja, a to su: **pristupačnost, participacija, jednakost, zapošljavanje, obrazovanje i obuka, socijalna zaštita, zdravlje i međunarodne aktivnosti**

1.4 Strategija za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori 2016-2020.

Ova Strategija prati one oblasti djelovanja koje su navedene u Evropskoj strategiji za osobe sa invaliditetom 2010-2020. godine (pristupačnost, participaciju, jednakost, zapošljavanje, obrazovanje i obuku, socijalnu zaštitu, zdravlje)

Integracija lica sa invaliditetom podrazumijeva djelovanje u svakoj oblasti ove strategije na standardima koji omogućavaju zaštitu prava i obezbjeđivanje uslova za njihovu punu participaciju u svim sferama društvenog života.

Strategija obuhvata presjek stanja, strateški cilj i mjere i aktivnosti za postizanje strateškog cilja za svaku od navedenih oblasti.

1.5 Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. godine

Ova Strategija predstavlja poseban dokument, koji se bavi implementacijom politike zaštite prava lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocije jednakosti sa drugim licima. Kao takav je prvi strateški dokument kojim se definišu mjere i aktivnosti za obezbjeđivanje potpune zaštite od diskriminacije, u svim oblastima života lica sa invaliditetom.

Razlog za donošenje Strategije utemeljen je u odredbi člana 6 Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, u kojem se eksplicitno propisuje Ministarstvu za ljudska i manjinska prava da pripremi strateški dokument koji se odnosi na zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti tih lica sa drugim licima.

Opšti cilj Strategije je stvaranje uslova za postizanje pune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, u skladu sa načelima UN Konvencije o pravima lica sa invaliditetom, Ustavom i zakonom.

Četiri oblasti u kojima lica sa invaliditetom identifikuju najmanji stepen ostvarivanja svojih zakonom zagantovanih prava su:

- zapošljavanje, napredovanje u radnom ambijentu
- učešće u sportskim i rekreativnim aktivnostima
- pristupačnost i mogućnost participacije u kulturnim i umjetničkim aktivnostima
- korišćenje javnih površina i objekata.

Osim ovih oblasti, Strategija se odnosi i na:

- poštovanje dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom
- diskriminaciju u postupcima pred nadležnim organima
- diskriminaciju u oblasti privatnosti i porodičnih odnosa
- diskriminaciju u oblasti socijalne zaštite i adekvatnog životnog standard
- diskriminaciju u oblasti zdravstvene zaštite
- diskriminaciju u oblasti političkog i javnog života.

1.6 Zakonska regulativa

Zakonom o zabrani diskriminacije ("Sl.list Grne Gore", br.46/10, 40/11, 18/14, 42/17) zabranjuje se svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu.Ovim Zakonom se diskriminacija definiše kao "svako pravno ili faktičko pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, promjeni pola, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama, zdravstvenom stanju, **invaliditetu**, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima."

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ("Sl.list Crne Gore", br.35/15 i 44/15) definiše lice sa invaliditetom kao "lice koje ima dugoročno fizičko, mentalno, intelektualno ili senzorno oštećenje, koje u sadejstvu sa različitim barijerama može otežati puno i efektivno učešće tog lica u društvu na osnovu jednakosti sa drugima".

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom ("Sl.list Crne Gore", br. 49/08, 73/10, 39/11 i 55/16) uređuju se način i postupak ostvarivanja prava na profesionalnu rehabilitaciju lica sa invaliditetom, mjere i podsticaji za njihovo zapošljavanje, način finansiranja i druga pitanja od značaja za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje tih lica. Lica sa invaliditetom ostvaruju pravo na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje na način i pod uslovima propisanim zakonom, kolektivnim ugovorom, potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava.

Profesionalna rehabilitacija, u smislu ovog Zakona, obuhvata mjere i aktivnosti koje se realizuju sa ciljem da se lice sa invaliditetom na odgovarajući način osposobi za rad, zadrži zaposlenje, u njemu napreduje ili promijeni svoju profesionalnu karijeru.

Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Sl.list Crne Gore", br. 64/17, 44/18 i 63/18) pedviđeni su uslovi za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti, izgradnju objekata u javnoj upotrebi i izgradnju stambeno-poslovnih i poslovnih objekata.

Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom ("Sl.list Crne Gore", br. 48/13 i 44/15) propisuju se uslovi i način obezbjeđivanja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada licima smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom i jednostavno prilagođavanje objektima koji su u javnoj upotrebi, stambenim i stambeno-poslovnim objektima.

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Sl. list Crne Gore", br. 27/13, 01/15, 42/15, 47/15, 56/16, 66/16, 01/17, 31/17, 42/17, 50/17) predviđa ostvarivanje prava na ličnu invalidninu za lica sa teškim invaliditetom.

Pravo na dodatak za njegu i pomoć ima lica kome je zbog tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili senzornih oštećenja ili promjena u zdravstvenom stanju neophodna njega i pomoć da bi imalo obezbijeđen pristup zadovoljavanju potreba.

Osim toga, ta lica imaju pravo na dodatak na djecu, zdravstvenu zaštitu, troškove sahrane, jednokratnu novčanu pomoć, troškove prevoza, troškove smještaja u ustanovu, dok roditelj, odnosno staratelj korisnika prava na ličnu invalidninu ima pravo na novčanu naknadu.

Osim navedenih zakona, u **Zakonu o bezbjednosti saobraćaja na putevima** ("Sl. list Crne Gore", br. 33/12, 58/14 i 14/17) lica sa invaliditetom su prepoznata kao lica koja uživaju posebnu zaštitu.

Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju ("Sl. list Crne Gore", br.71/17) obavezuje prevoznike koji vrše linijski prevoz putnika, kao i taksi prevoznike, da prilagode prevozna sredstva licima sa invaliditetom.

Pravilnikom o označavanju mjesta za parkiranje vozila lica sa invaliditetom i izgledu znaka pristupačnosti kojima se obilježavaju vozila lica sa invaliditetom ("Sl. list Crne Gore", br. 79/16) propisuje se način označavanja mjesta za parkiranje, način izdavanja i postavljanje znaka pristupačnosti i izgled i sadržaj znaka pristupačnosti za vozila kojima se ta lica prevoze.

1.7 Opštinski propisi

Odluka o postavljanju odnosno građenju i uklanjanju pristupnih rampi, liftova i sličnih objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom na teritoriji opštine Tivat ("Sl. list Crne Gore-opštinski propisi", br.2/14) propisuje uslove i postupak za postavljanje, odnosno građenje i uklanjanje pristupnih rampi, liftova i sličnih objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom, na postojećim objektima, na urbanističkim, odnosno katastarskim parcelama, a koji nisu propisani planskim dokumentom.

Odluka o javnim parkiralištima ("Sl. list Crne Gore-opštinski propisi", br.26/14, 15/15 i 28/16) obavezuje organ nadležan za poslove saobraćaja da na opštem, a privredno društvo na posebnom parkiralištu obezbijedi najmanje 5% parking mjesta za vozila lica sa invaliditetom. Ova Odluka takođe definiše pravo na besplatno korišćenje obilježenog parking mjesta, odnosno pravo na besplatnu parking kartu.

Odluka o auto-taksi prevozu ("Službeni list Crne Gore-opštinski propisi", br. 21/18) predviđa minimalan broj auto-taksi vozila prilagođenih licima sa invaliditetom.

Akcioni plan za prilagođavanje javnih saobraćajnih površina kretanju lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom.

Odluka o pravima i uslugama iz socijalne i dječje zaštite ("Sl. list Crne Gore-opštinski propisi", br. 03/14 i 48/17)

Odluka o finansiranju usluge Pomoć i njega u kući (donosi se na godišnjem nivou)

2. METODOLOGIJA

Na nacionalnom nivou postoje dvije strategije koje se tiču oblasti invaliditeta: Strategija za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori 2016-2020. (Ministarstvo rada i socijalnog staranja) i Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. godine (Ministarstvo za ljudska i manjinska prava), predsjednik opštine je donio Zaključak da u se izradi jedinstven lokalni akcioni plan, koji će obuhvatiti i oblast integracije i oblast diskriminacije. Razlozi za donošenje takvog zaključka leže u činjenici da je neizvodljivo raditi dva akciona plana, a da se aktivnosti ne poklapaju, kao i zbog racionalnog korišćenja ljudskih i materijalnih resursa. Zbog svega navedenog, smatrali smo opravdanim da se uradi jedinstven plan, odnosno da se primjeni Model lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta za period 2018-2021. god. , koji je izradila Zajednica Opština Crne Gore.

Predsjednik opštine Tivat je na osnovu svojih ovlašćenja u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi i Statutom Opštine, donio Rješenje o imenovanju Radne grupe za izradu nacrtu Lokalnog akcionog plana za integraciju i zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom za opštinu Tivat..

Zadatak Radne grupe je da pri izradi Nacrta Lokalnog akcionog plana, kao strateškog dokumenta u oblasti invaliditeta, identifikuje postojeće stanje, evidentira probleme, prepozna potencijale kojima lokalna zajednica raspolaže, kao i da definiše prioritete i utvrdi program aktivnosti, kako bi se do naznačenog perioda na koji se plan odnosi, obezbjedio ambijent prilagođen potrebama lica sa invaliditetom, u skladu sa realnim mogućnostima.

Radnu grupu čine predstavnici/e organa lokalne uprave, nadležnih za poslove socijalne zaštite, komunalne poslove i saobraćaj, planiranje prostora, finansija, kao i predstavnici/e vaspitno –obrazovnih ustanova, JZU Dom Zdravlja, JU Centar za socijalni rad i nevladinog sektora.

Prilikom izrade ovog dokumenta, Radna grupa je izvršila analizu opštinskih propisa u oblasti invaliditeta, uz osvrt na međunarodne i nacionalne strateške dokumente i nacionalne zakone koji se bave pravima lica sa invaliditetom.

I DIO – Integracija lica sa invaliditetom

Osnovni razlog za donošenje strateških dokumenata u oblasti invaliditeta , bilo na nacionalnom, bilo na lokalnom nivou, je nastavak rada na unapređenju položaja lica sa invaliditetom .

U Strategiji za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za 2016-2020. god., pod integracijom lica sa invaliditetom podrazumijeva se djelovanje u svakoj oblasti strategije na standardima koji podrazumijevaju:

- zaštitu i unaprijeđivanje prava lica sa invaliditetom kroz efikasni sistem pravne zaštite, razvijanjem prevencije i sprečavanjem diskriminacije;
- obezbjeđivanje uslova za puno i aktivno učestvovanje lica sa invaliditetom u svim oblastima društvenog života na ravnopravnoj osnovi kroz razvoj i primjenu politike pružanja jednakih mogućnosti, posebno u oblastima zapošljavanja, rada, obrazovanja, kulture i stanovanja;
- obezbjeđivanje socijalnih, zdravstvenih i drugih usluga licima sa invaliditetom u skladu sa njihovim realnim potrebama i međunarodnim standardima i mogućnostima države;
- osiguranje pristupa lica sa invaliditetom životnom okruženju, sredstvima javnog prevoza, institucijama, uslugama, sistemima komunikacije i informacijama planskim i osmišljenim uklanjanjem barijera i izgradnjom pristupačnih objekata i usluga;
- senzibilizaciju društva za probleme i prava lica sa invaliditetom sistematskom i planskom edukacijom, informisanjem i uklanjanjem postojećih stereotipa i predrasuda.

ANALIZA STANJA

Prema podacima MONSTAT-a, po popisu stanovništva iz 2011.godine, u Tivtu je živjelo 14.031 stanovnika.

Tačan broj lica sa invaliditetom teško je utvrditi, obzirom da su ona evidentirana preko različitih udruženja i ustanova, pa se često isto lice nalazi na više različitih evidencija.

Pitanjima lica sa invaliditetom u opštini Tivat bave se ustanove socijalne i dječje zaštite, zdravstvene ustanove, vaspitno-obrazovne ustanove, lokalna samouprava, Opštinska organizacija Crvenog krsta Tivat, sportske organizacije i organizacije civilnog društva (nevladine organizacije i udruženja).

U Opštini Tivat zaposleno je 153 lica, od kojih su dva lica sa invaliditetom (jedno ženskog i jedno muškog pola). U sazivu Skupštine opštine Tivat od 2016.godine na listi odbornika se nalazi jedno lice sa invaliditetom.

Analiza pristupačnosti objekata u javnoj upotrebi na lokalnom nivou licima sa invaliditetom, koju je uradila Opština Tivat, obuhvatila je objekte i evidentirala koje je intervencije neophodno uraditi kako bi se isti prilagodili licima sa invaliditetom.

Objekti neprilagođeni licima sa invaliditetom:

DOO "KOMUNALNO" Tivat, DOO "Vodovod i kanalizacija" Tivat, JU "Sportska dvorana" Tivat, Pošta Crne Gore, Uprava policije, Poreska uprava, Uprava za nekretnine, JU Centar za socijalni rad, Biro rada Tivat, Fakultet za mediteranske poslovne studije (nepristupačan ulaz, neobilježen parking ispred objekata,

nedimenzionisani toaleti, ne postoji oznaka pristupačnosti objektu, ne postoji orijentacioni reljefni plan za kretanje slijepih i slabovidih lica i dr.), Banke i apoteke uglavnom nemaju obezbjeđen prilaz-rampu, niti prilagođene šaltere.

Objekti djelimično prilagođeni licima sa invaliditetom:

Opština Tivat ima prilagođen prilaz objektu –rampu i zaštitnu ogradu, adekvatne dimenzije ulaznih vrata i ulaznog prostora, lift, toalet za lica sa invaliditetom, prijemni šalter i obilježeno parking mjesto.

Objekat zdravstvene namjene (Dom Zdravlja) ima rampu i zaštitnu ogradu, adekvatne dimenzije ulaznih vrata i ulaznog prostora, adekvatan ginekološki sto, toalet, lift i obilježeno parking mjesto.

Objekti saobraćajne namjene (autobuska stanica i aerodrom) imaju rampu i adekvatne dimenzije ulaznih vrata i ulaznog prostora, toalet za lica sa invaliditetom, obilježeno parking mjesto.

Objekti obrazovanja i vaspitanja (vrtić, Muzička škola) imaju rampu i zaštitnu ogradu, adekvatne dimenzije ulaznih vrata i ulaznog prostora, toalet i obilježeno parking mjesto, dok osnovna i srednja škola imaju samo rampu i adekvatne dimenzije ulaznih vrata i ulaznog prostora.

Objekat kulture (JU Centar za kulturu) ima obezbjeđenu rampu i zaštitnu ogradu, kao i adekvatne dimenzije ulaznih vrata i ulaznog prostora.

Ono što uglavnom nedostaje ovim objektima su taktilne crte, orijentacioni reljefni plan za kretanje slijepih i slabovidih lica, oznaka pristupačnosti objektu, natpisi na Brajevom pismu.

Opština Tivat posvećuje pažnju ovim licima, pružajući podršku kroz realizaciju aktivnosti kojima se ostvaruju prava lica sa invaliditetom, u skladu sa zakonskom regulativom i odlukama na lokalnom nivou.

Među sportskim aktivnostima možemo izdvojiti šahovski turnir za slijepce i slabovide “**La mano cieca**”, koji se organizuje od 2017.godine, povodom obilježavanja Novembarskih dana. Na turniru je učestvovali po 15 takmičara, iz više crnogorskih gradova. Troškove organizacije turnira snosila je Opština Tivat.

U oblasti informisanja lokalni javni emiter Radio Tivat jednom mjesečno realizuje emisiju “Korak naprijed”, u okviru koje se obrađuju teme vezane za lica sa invaliditetom.

Organizacija slijepih za Kotor, Herceg Novi, Budvu i Tivat postoji 70 godina, a broji 54 člana, od čega je 6 lica iz opštine Tivat. Organizacija je mnoge svoje članove obučila za korišćenje Brajevog pisma i računara, uz podršku čitača ekrana sa govornom sintezom. U saradnji sa Savezom slijepih Crne Gore i drugim lokalnim organizacijama pokrenuta je i Brajeva štamparija.

NVO “Evropski dom Tivat” je organizacija koja obezbjeđuje servise za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju. Prvi projekat vezan za ovu problematiku “I ja bih u EU” sprovela je 2008, pod pokroviteljstvom Opštine Tivat, kada je počela da prikuplja i dobrotvorna sredstva građana i organizacija za izgradnju Dnevnog centra za ovu djecu. Roditelje djece i omladine sa smetnjama i teškoćama u razvoju okupila je u

februaru 2010. godine. Nakon dobijanja na korišćenje prostorije za rad od Opštine 2012. godine, ova NVO angažuje stručnjake, obezbjeđujući djeci servise - defektologa/oligofrenologa i fizioterapeuta. Do sada je u udruženju angažovano troje stručnjaka za kinezi terapiju, a isti defektolog radi sa njima sve vrijeme.

U preko dvadeset projekata, ova NVO je nastojala da pruži različite usluge ovoj djeci i mladima, te da ih uključi u zajednicu. Članovi ovog NVO imali su i više izložbi svojih radova u gradu, a predstavili su se građanima i izvođenjem lutkarske predstave, muzičkim i plesno-scenskim tačkama.

Kroz ovu organizaciju prošlo je 25 porodica sa djecom i mladima sa teškoćama i smetnjama u razvoju. Trenutno u organizaciju dolazi petnaestak korisnika uzrasta od 5-20 godina. NVO "Evropski dom Tivat" članica je asocijacije roditeljskih udruženja "Naša inicijativa".

1. CILJEVI LOKALNOG PLANA ZA OBLAST INTEGRACIJE

Prioritetne oblasti koje su definisane Strategijom za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za 2016-2020.god. koje će biti obuhvaćene ovim dijelom Lokalnog akcionog plana su:

- 1.1 **Pristupačnost**
- 1.2 **Participacija**
- 1.3 **Zapošljavanje**
- 1.4 **Obrazovanje**
- 1.5 **Socijalna zaštita**
- 1.6 **Zdravstvo**

1.1 PRISTUPAČNOST

Cilj ovog Lokalnog akcionog plana je podići opšti nivo pristupačnosti licima sa invaliditetom.

Pristupačnost lica sa invaliditetom regulisana je kroz vise zakona i propisa. Ova oblast obuhvata: pristupačnost objektima (fizičkom okruženju), odnosno uklanjanje arhitektonskih barijera na objektima, pristupačnost u saobraćaju, pristupačnost informacijama, pristupačnost u oblasti turizma .

U tom smislu, važno je obezbijediti primjenu **Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata**, koji definiše da se izgradnja objekata u javnoj upotrebi vrši tako da se licima smanjene pokretljivosti obezbjede nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad, odnosno pristup i kretanje u zajedničkim prostorijama pri izgradnji stambeno-poslovnih objekata. Kod stambeno-poslovnih objekata sa 10 i više stanova neophodno je da se izvrši prilagođavanje objekta, odnosno da na svakih 10 stambenih jedinica, najmanje jedan stan bude prilagođen kretanju, boravku i radu licima smanjene pokretljivosti.

Organ uprave nadležan za komunalne poslove i saobraćaj izradio je **Akcioni plan za prilagođavanje javnih saobraćajnih površina kretanju lica smanjene**

pokretljivosti i lica sa invaliditetom. Glavni i dugoročni cilj ovog Akcionog plana je upravo prilagođavanje javnih saobraćajnih površina kretanju tih lica. Akcionim planom definisani su ciljevi , aktivnosti neophodne za njihovu realizaciju, nosioci aktivnosti, rokovi realizacije, izvori finansiranja i indikatori uspješnosti realizacije aktivnosti.

Akcioni plan je uglavnom realizovan u centru grada, na raskrsnicama i trotoarima. Po utvrđenim prioritetima, građeni su elementi pristupačnosti (rampe na ukošenim ivičnjacima, taktilna polja i crte vođenja).

Za naredni period planirano je:

- da se rekonstruišu one rampe sa ukošenim ivičnjacima na raskrsnicama i trotoarima koje nisu uređene u skladu sa Pravilnikom,
- da se izvrši ugradnja elemenata pristupačnosti na autobuskim stajalištima sa većom frekvencijom putnika
- da se izvrši ugradnja elemenata pristupačnosti na trotoarima u zonama škola na području opštine Tivat.

Realizacija zavisi od visine opredjeljenih sredstava. U Budžetu su za te namjene predviđena sredstva u iznosu od 7.000 € .

Odluka o javnim parkiralištima na području opštine Tivat definiše da je organ nadležan za poslove saobraćaja dužan da na opštem parkiralištu odredi najmanje 5% parking mjesta za vozila lica sa 80% ili više procenata tjelesnog oštećenja ili tjelesnog invaliditeta, odnosno lica kod kojih je uslijed tjelesnog oštećenja ili tjelesnog invaliditeta utvrđena nesposobnost donjih ekstremiteta od 60% ili više procenata, kao i za vozila koja koriste djeca sa tjelesnom, mentalnom i senzornom ometenošću i koja ostvaruju pravo na ličnu invalidninu ili pravo na njegu i pomoć drugog lica.

Odlukom se takođe definiše da privredno društvo, odnosno preduzetnik koji obavlja poslove održavanja, pružanja usluga i korišćenja javnih parkirališta ima obavezu da na posebnom parkiralištu odredi najmanje 5% parking mjesta za vozila lica sa invaliditetom. Ta vozila označavaju se znakom pristupačnosti, koji izdaje organ nadležan za poslove saobraćaja, u skladu sa propisom o bezbjednosti saobraćaja na putevima. Do sada je pravo na dobijanje tog znaka preko nadležnog organa iskoristilo 12 lica, koja samim tim ostvaruju pravo na besplatno parkiranje.

U opštini Tivat postoji 30 obilježenih parking mjesta za lica sa invaliditetom.

Skupštinskom Odlukom je utvrđeno da se poslovi upravljanja javnim prostorom za parkiranje vozila povjeravaju DOO " Parking servis" Tivat .

Ovo preduzeće je na posebno ograđenom parking prostoru u centru grada prilagodilo rampu i dimenzije ulaza licima sa invaliditetom.

Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju definiše da su prevoznici koji vrše linijski prevoz putnika, kao i taksi prevoznici u obavezi da prevozna sredstva prilagode licima sa invaliditetom. Rok za to bio je 8.novembar 2018.godine. Prema podacima Sekretarijata za turizam i preduzetništvo, prevoznici nisu uskladili svoje poslovanje sa Zakonom, odnosno nisu prilagodili prevozna sredstva (autobuse i taksi vozila).

Pristupačnost u oblasti turizma je izuzetno značajna ako uzmemo u obzir da je turizam grana koja je u velikoj mjeri zastupljena u opštini Tivat. Poželjno bi bilo prilagoditi ovu oblast licima sa invaliditetom, ne samo u smislu prilagođavanja turističkih objekata licima sa invaliditetom, već i u smislu obuka i edukacija za pružaoce turističko-ugostiteljskih usluga o potrebama i pravima lica sa invaliditetom.

1.2 PARTICIPACIJA

Participacija, odnosno učestvovanje u društvenom životu za lica sa invaliditetom predstavlja segment koji nije u potpunosti zaživio. Još uvijek je mnogo prepreka koje onemogućavaju ovim licima da u punoj mjeri koriste osnovna ljudska prava, kao što su: pravo na slobodno vrijeme, na puni pristup kulturnim, rekreativnim i sportskim aktivnostima, na učešće u političkom životu, na zastupanje kroz organizacije lica sa invaliditetom, na izbor mjesta i načina života.

Cilj ovog Lokalnog akcionog plana je omogućiti licima sa invaliditetom da u potpunosti učestvuju u društveno-političkom životu zajednice.

Politike na međunarodnom, nacionalnom i lokalnom nivou treba da teže uklanjanju administrativnih i prepreka koje predstavljaju različiti stavovi u pogledu jednakog i punog učešća, kao i obezbjeđivanju kvalitetnih usluga u zajednici, uključujući i pomoć personalnog asistenta.

Najprisutniji su problemi koji se odnose na nepristupačnost kulturnih i sportskih objekata i sadržaja, te biračkih mjesta, arhitektonske barijere, nepostojanje osnovnih uslova za rad za organizacije lica sa invaliditetom.

U tom smislu, potrebno je učiniti dostupnim mjesta, odnosno objekte u kojima se odvija svakodnevni društveni život, prilagoditi kulturne i sportske sadržaje ovim licima, omogućiti im pristup biračkim mjestima i sl.

1.3 ZAPOŠLJAVANJE

U Birou rada Tivat evidentirano je 60 lica sa invaliditetom. Od tog broja, kod 52 lica utvrđen je procenat invaliditeta rješenjem Komisije za profesionalnu rehabilitaciju Zavoda za zapošljavanje. Dva lica spadaju u grupu kategorisane omladine, jedno je vojni invalid, a pet su invalidi rada II ili III kategorije.

Lica sa utvrđenim procentom invaliditeta, po Rješenju Komisije

UKUPNO		20%-49% (laki invaliditet)		50%-79% (umjereni invaliditet)		80%-100% (teški invaliditet)	
M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
21	31	17	20	14	10	0	1

Lica sa invaliditetom po SSS

UKUPNO		I stepen		II stepen		III stepen		IV stepen		VI stepen		VII stepen	
M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
29	31	9	8	3	3	5	6	11	9	0	2	1	3

Lica sa invaliditetom kojima je rješenjem Komisije za profesionalnu rehabilitaciju Zavoda utvrđen procenat invaliditeta upućuju se u proces profesionalne rehabilitacije. Ovaj proces se realizuje s ciljem osposobljavanja lica za socijalnu i radnu integraciju, te obuhvata različite mjere i aktivnosti ,koje omogućavaju da se lica sa invaliditetom na odgovarajući način osposobe za rad, zadrže zaposlenje, u njemu napreduju ili promjene profesionalnu karijeru.

Mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije sprovodi izvođač profesionalne rehabilitacije, koji mora ispunjavati propisane uslove u pogledu prostora, opreme , stručnog kadra i standarda za njihovu realizaciju.

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom utvrđene su sledeće mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije:

1. Savjetovanje, podsticanje i motivisanje lica sa invaliditetom na aktivno traženje zaposlenja
2. Utvrđivanje preostale radne sposobnosti
3. Pomoć u prihvatanju vlastite individualnosti i upoznavanje sa mogućnostima uključivanja u osposobljavanje i rad
4. Pomoć u izboru odgovarajućih profesionalnih ciljeva
5. Razvijanje socijalnih spretnosti i vještina
6. Pomoć prilikom traženja odgovarajućeg radnog mjesta
7. Analiza konkretnog radnog mjesta i radnog okruženja za lica sa invaliditetom
8. Izrada plana prilagođavanja radnog mjesta i radnog okruženja za lica sa invaliditetom
9. Izrada plana potrebne opreme i sredstava za rad za lica sa invaliditetom
10. Osposobljavanje za rad na konkretnom radnom mjestu
11. Praćenje i stručna pomoć prilikom osposobljavanja i obrazovanja
12. Praćenje lica sa invaliditetom na radnom mjestu nakon zapošljavanja
13. Evaluacija uspješnosti procesa rehabilitacije za pojedino lice sa invaliditetom
14. Ocjenjivanje radnih rezultata zaposlenog lica sa invaliditetom.

Do sada je ukupno 24 lica sa invaliditetom (16 žena, 8 muškaraca) prošlo kroz jednu ili više mjera profesionalne rehabilitacije. Izvođač mjera profesionalne rehabilitacije je u svim slučajevima bio ZOPT DOO Podgorica.

Kroz mjere 7-11 u opštini Tivat do sada nije prošlo ni jedno lice.

Nakon sprovedenih mjera profesionalne rehabilitacije, zaposleno je 5 lica sa invaliditetom: 1 lice na neodređeno vrijeme, a 4 lica na određeno.

1.4 OBRAZOVANJE

Obrazovanje je jedno od osnovnih ljudskih prava. Cilj ovog Lokalnog akcionog plana je sveobuhvatno, adekvatno i kvalitetno uključivanje sve djece i omladine sa posebnim obrazovnim potrebama u proces obrazovanja.

U sistem opšteg obrazovanja treba da budu uključena sva djeca, a posebno lica sa invaliditetom, kojima treba pružiti individualnu podršku u njihovom najboljem interesu. Obrazovanje za cilj ima osposobljavanje i osamostaljivanje djece, a kako je pristup obrazovanju ponekad otežan za djecu /lica sa invaliditetom, potrebno je osigurati pristupačnost sistema obrazovanja i njima. S tim u vezi, važno je podržati inkluzivno obrazovanje.

Na lokalnom nivou postoji Komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u vaspitno –obrazovni proces. Komisiju čine stručna lica različitih profila (pedijatar, pedagog, psiholog, defektolog, logoped, socijalni radnik), koja predlažu programe, dodatne pomoći i druge uslove koje je potrebno obezbjediti kako bi se proces inkluzivnog obrazovanja uspješno i kvalitetno sprovodio.

U tom cilju, vaspitno-obrazovne ustanove izrađuju individualno-razvojni obrazovni program (IROP) i individualni tranzicioni plan (ITP) , za svako dijete ponaosob. Za obrazovanje odraslih, preko Zavoda za zapošljavanje vrše se profesionalna orijentacija i posebni programi obuke.

Prema podacima opštinske Komisije za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u vaspitno -obrazovni proces, trenutno se na evidenciji nalazi 34 djece, od čega je 28 dječaka i 6 djevojčica. Predškolsku ustanovu (vrtić) pohađa 5 djece sa posebnim obrazovnim potrebama (4 dječaka i 1 djevojčica), osnovnu školu 20 (16 dječaka i 4 djevojčice), srednju školu pohađa 8 djece sa posebnim obrazovnim potrebama (7 dječaka i 1 djevojčica), dok je za jedno dijete sa senzornim smetnjama roditelj podnio zahtjev za školovnje kod kuće (dječak, osnovnoškolskog uzrasta).

Za troje djece u toku je procedura za usmjeravanje.

UKUPNO		Predškolska ustanova		Osnovna škola		Srednja škola		Obrazovanje kod kuće	
M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
28	6	4	1	16	4	7	1	1	0

1.5 SOCIJALNA ZAŠTITA

Osobe sa invaliditetom su u neravnopravnom položaju kada je u pitanju pristup tržištu rada, prisutnija je diskriminacija u toj oblasti, iz čega proizilazi da spadaju u teže zapošljivu kategoriju lica. Samim tim, u većem su riziku od nezaposlenosti, siromaštva i socijalne isključenosti.

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti prepoznao je da je ovoj kategoriji lica potrebna posebna zaštita, pa se tako u članu 4 pomenutog zakona određuje da se posebno štite, između ostalih, dijete sa smetnjama i teškoćama u razvoju kao i odraslo i staro lice sa invaliditetom.

Po osnovu gore navedenog zakona lica sa invaliditetom mogu ostvariti prava iz domena socijalne i dječje zaštite, te je na evidenciji Centra za socijalni rad Tivat trenutno 110 lica sa invaliditetom, od kojih je 18 djece i 92 odraslih. Od tog broja, 73 lica koriste dodatak na njegu i pomoć, 20 lica pravo na ličnu invalidninu, a 17 je lišeno poslovne sposobnosti.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti iz 2013. godine uvedena je značajna novena, pa od tada pravo na novčanu nadoknadu ima roditelj, odnosno staratelj korisnika prava na ličnu invalidninu, za svakog korisnika ponaosob. Takođe, ovo pravo ima i roditelj, odnosno staratelj koji ima najmanje jednog korisnika prava na ličnu invalidninu i jednog ili više korisnika prava na dodatak za tuđu njegu i pomoć, za svakog korisnika ponaosob. Ovo pravo ima i roditelj, odnosno staratelj dvoje ili više korisnika prava na dodatak za njegu i pomoć, za svakog korisnika pojedinačno.

Pored materijalnih davanja iz oblasti socijalne i dječje zaštite, zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti predviđene su i usluge od kojih je neophodno razvijati one za podršku za život u zajednici: dnevni boravak, pomoć u kući, personalna asistencija, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik i sl.

Tokom postupanja u zaštiti ovih lica Centar za socijalni rad primjenjuje i odredbe Porodičnog zakona, Zakona o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom, Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, kao i podzakonske akte.

U cilju zaštite djece i lica sa invaliditetom i prevencije od nasilja u porodici, Centar za socijalni rad formirao je poseban tim, koji najmanje jednom mjesečno obilazi porodice u kojima žive djeca i odrasla lica sa posebnim potrebama i na taj način kontrolišu postupanje prema njima. Stručni radnici o tome pišu izvještaj. Takođe, najmanje jednom u pola godine Centar za socijalni rad ima obavezu izvještavanja ka ministarstvu nadležnom za poslove socijalnog staranja o stepenu ostvarivanja socijalne zaštite djece i lica sa invaliditetom.

Opština Tivat je donijela Odluku o pravima i uslugama iz socijalne i dječje zaštite, kojom se uređuju uslovi za ostvarivanje prava na uslugu Pomoć i njega u kući, namjenjenu licima koja zbog starost, hronične bolesti ili invaliditeta imaju ograničene fizičke sposobnosti da zadovolje svakodnevne životne potrebe. Ovu uslugu koristi između 55 i 65 slabo pokretnih i nepokretnih starih lica, a pruža je 7 obučenih gerontodomaćica.

S tim u vezi, Opština Tivat na godišnjem nivou donosi Odluku o finansiranju usluge Pomoć i njega u kući.

God.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Budžet	30.000	30.000	33.000	33.000	33.000	42.000	45.000	50.000

U Opštini Tivat se vodi evidencija o korisnicima prava iz **borračko-invalidske zaštite**. Ta prava koriste:

12 korisnika lične invalidnine

1 korisnik njege i pomoći drugog lica

1 korisnik ortopedskog dodatka

2 korisnika materijalnog obezbjeđenja boraca

6 korisnika porodične invalidnine i uvećane porodične invalidnine

Za oblast socijalne zaštite Opština Tivat planira da u narednom periodu otvori Dnevni centar za djecu i omladinu sa teškoćama i smetnjama u razvoju. Otvaranje ustanove ovog tipa značajno će uticati na kvalitet života ne samo djece i omladine sa teškoćama i smetnjama u razvoju, kao direktnih korisnika, već i na njihove porodice, kojima će to biti značajan vid podrške.

Za ovu ustanovu urađen je glavni projekat, pribavljena građevniska dozvola i raspisan tender za izvođača radova.

Za naredni period planirano je osnivanje Dnevnog boravka za stara lica.

Uprkos dobroj zakonskoj regulativi i dosadašnjim naporima da se ovim licima pruže jednake mogućnosti za uključivanje u društvene tokove, potrebno je i dalje razvijati usluge na lokalnom nivou kako bi se poboljšao kvalitet njihove socijalne zaštite i zadovoljile bazične životne potrebe.

1.6 ZDRAVSTVO

Zakon o zdravstvenoj zaštiti reguliše zdravstvenu zaštitu lica sa invaliditetom.

Ovo pravo obuhvata prevenciju, preglede i liječenje, stomatološke preglede i liječenje, rehabilitaciju, lijekove i medicinska sredstva i medicinsko –tehnička pomagala.

U JZU Dom Zdravlja Tivat obezbjeđeni su pristup zgradi, toalet, lift i ginekološki sto za lica sa invaliditetom. U toku 2018.godine obavljeno je preko 50 ginekoloških pregleda lica sa invaliditetom.

Cilj ovog Lokalnog akcionog plana je obezbjeđiti poštovanje ljudskog dostojanstva, psihičkog i fizičkog integriteta i zaštitu prava lica sa invaliditetom, kroz uspostavljanje jednake dostupnosti medicinskih usluga i tretmana licima sa invaliditetom.

II DIO – Zaštita od diskriminacije i promocija jednakosti lica sa invaliditetom

Diskriminacija po osnovu invaliditeta je svako pravno ili faktičko, neposredno ili posredno, namjerno ili nenamjerno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica sa invaliditetom u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na lice sa invaliditetom, zbog kojeg se licu sa invaliditetom otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom i drugim oblastima javnog i privatnog života.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se i pozivanje, pomaganje, podsticanje ili podstrekavanje, davanje instrukcija, uznemiravanje, kao i najavljena mogućnost da određeno lice ili grupa lica sa invaliditetom budu izloženi diskriminaciji.

Ne smatraju se diskriminacijom po osnovu invaliditeta propisi i uvođenje posebnih mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za jednako priznavanje, uživanje i ostvarivanje ljudskih prava i sloboda i postizanje stvarne ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, kao i unapređenje poštovanja njihovog urođenog dostojanstva, ukoliko su ti propisi, odnosno uvođenje posebnih mjera objektivno opravdani zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna.

Pristanak lica sa invaliditetom na diskriminaciju po osnovu invaliditeta ne oslobađa odgovornosti lica koje vrši diskriminaciju.

Konvencija Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom sa Opcionim protokolom je najznačajniji međunarodni ugovor koje je Crna Gora ratifikovala i time se obavezala na preduzimanje mjera koje će garantovati njenu punu implementaciju, kao i poštovanje i uvažavanje prava lica sa invaliditetom. **Evropska strategija za osobe sa invaliditetom 2010-2020** predstavlja okvir za djelovanje na nivou Evrope, kao i za nacionalne aktivnosti usmjerene na unapređenje položaja lica sa invaliditetom, bez obzira na pol i godine života.

U cilju pune harmonizacije ratifikovanih međunarodnih ugovora u pravni sistem, Vlada je usvojila Analizu usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN. Donešena je Strategija za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom i promociju jednakosti 2017-2021.

ANALIZA STANJA

Jednakost je jedno od osnovnih ljudskih prava. Ono je u Crnoj Gori zagarantovano Ustavom Crne Gore.

Ustav Crne Gore jemči zaštitu ljudskih prava, zabranu diskriminacije po bilo kom osnovu i garantuje posebnu zaštitu lica sa invaliditetom.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom predstavlja najznačajniji pravni akt koji garantuje zabranu diskriminacije lica sa invaliditetom, uvažavajući principe jednakosti, tolerancije i ravnopravnosti.

Zakon o zabrani diskriminacije je ustanovio više mehanizama zaštite od diskriminacije, koja se obezbjeđuje kroz građanski sudski postupak, prekršajni postupak, inspekcijski nadzor i postupak pred Zaštitnikom/com ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsman). Osim toga, određeni principi anti-diskriminacionog zakonodavstva ugrađeni su i u krivične postupke propisivanjem opšte otežavajuće okolnosti za krivična djela počinjena iz mržnje i propisivanjem krivičnih djela koja u elementima svojih bića već sadrže diskriminatorni osnov.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom kao *lex specialis* uređuje zabranu diskriminacije ove ciljne grupe u skladu sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom.

Zakon posebno naglašava princip afirmativne akcije usmjeren na stvaranje uslova za jednako priznavanje, uživanje, ostvarivanje ljudskih prava i sloboda i postizanje stvarne ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, kao i unapređenje poštovanja njihovog urođenog dostojanstva.

Zakonom je propisano da su državni organi, organi državne uprave, organi jedinica lokalne samouprave, javne službe i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja, kao i druga pravna i fizička lica, u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja, dužni su da donose, odnosno uvode i sprovode propise i posebne mjere, koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje ravnopravnosti i zaštite lica sa invaliditetom, koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju u odnosu na druga lica.

Propisi i posebne mjere se donose, odnosno preduzimaju u oblasti: uređenja prostora i izgradnje objekata, informisanja, saobraćaja, vaspitanja i obrazovanja, zapošljavanja, rada, zdravlja, socijalne zaštite, kulture, javnog i političkog djelovanja, kao i u drugim oblastima društvenog života u kojima postoje razlozi za njihovo donošenje, odnosno uvođenje.

Posebne mjere primjenjuju se srazmjerno potrebama i mogućnostima i traju do ostvarenja ciljeva koji su tim mjerama utvrđeni.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsman) je nezavisna i samostalna institucija, čiji je zadatak da preduzima mjere za zaštitu ljudskih prava i sloboda, kad su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem državnih organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave i lokalne uprave, javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlašćenja kao i mjere za sprječavanje mučenja i drugih oblika nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja i mjere za zaštitu od diskriminacije. Pored ove funkcije Zaštitnik ima i širu misiju, a to je stvaranje svijesti o potrebi vladavine prava; o potpunoj i dosljednoj zaštiti sloboda i prava građana i uopšte, stvaranja pravne sigurnosti građana; zakonitog i nepristrasnog rada svih državnih organa, pred kojima građani ostvaruju svoja prava, slobode, obaveze i pravne interese. Ljudskim pravima se smatraju ne samo prava garantovana Ustavom i zakonima, već i prava garantovana ratifikovanim međunarodnim ugovorima o

ljudskim pravima i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava. Zaštitnik vrši svoju funkciju na osnovu Ustava i zakona i u svom radu se pridržava načela pravde i pravičnosti.

U okviru Institucije postoji Služba Zaštitnika, koja vrši stručno-istraživačke, administrativno-tehničke i pomoćne poslove za potrebe Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore kao jedinstvena organizaciona cjelina.

Stručno-istraživački poslovi vrše se u okviru četiri osnovne grupe poslova:

Prva osnovna grupa poslova – opšta nadležnost, koja obuhvata zaštitu ljudskih prava i sloboda u oblasti sistema državne uprave i lokalne samouprave,

Druga osnovna grupa poslova – oblast dječjih prava, prava mladih i socijalnog staranja,

Treća osnovna grupa poslova – nacionalni preventivni mehanizam, zaštita od torture i pravo na suđenje u razumnom roku,

Četvrta osnovna grupa poslova – institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije, manjinska prava i rodna ravnopravnost.

Multidisciplinarni operativni tim (MOT) za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad djecom je formiran od strane Centra za socijalni rad Tivat gdje se pored predstavnica Opštine nalaze i predstavnici uprave policije, osnovnog državnog tužilaštva, Doma zdravlja, osnovnog suda. MOT razmatra pitanja iz svog djelokruga rada u skladu sa principima i procedurama definisanim Protokolom o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici i obavezama propisanim Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. U ranoj fazi rada na slučaju MOT se uključuje u sljedećim situacijama:

- sve prijave seksualnog zlostavljanja djeteta ili seksualnog nasilja u porodici nad odraslom žrtvom, naročito sa smetnjama u razvoju ili invaliditetom,
- sve prijave teškog fizičkog zlostavljanja odnosno nasilja nad djetetom, odraslom osobom, naročito sa smetnjama u razvoju ili invaliditetom
- situacije u kojima su dijete ili osoba povrijeđeni ili bi mogli biti povrijeđeni oružjem roditelja ili staratelja, člana porodice koji je u psihotičnom stanju ili je agresivan usljed teške mentalne bolesti, poremećaja ličnosti,
- odrasla osoba sa invaliditetom, nepokretna i nemoćna osoba ostavljena bez adekvatnog nadzora ili u potencijalno opasnim okolnostima.

Uključivanje MOT-a indikovano je kada su uočeni kriterijumi visokog rizika u slučaju sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje djeteta, a tiču se karakteristika djeteta: dijete sa teškim mentalnim, socijalnim ili razvojnim smetnjama, kao i dijete sa složenim psihijatrijskim poremećajima.

Opština Tivat je donijela **Odluku o bližim kriterijumima za ostvarivanje prava na socijalno stanovanje za lica u stanju socijalne potrebe** ("Sl. list Crne Gore - opštinski propisi", br. 44/18) u kojoj je jedan od kriterijuma **invalidnost** i zdravstveno stanje podnosioca zahtjeva i članova njegovog porodičnog domaćinstva.

1. CILJEVI LOKALNOG PLANA I PRIORITETNE OBLASTI ZA ZAŠTITU LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJU JEDNAKOSTI

1.1 POŠTOVANJE DOSTOJANSTVA LIČNOSTI LICA SA INVALIDITETOM

Sistemske okvire zaštite od diskriminacije čine opšti Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zakon o rodnoj ravnopravnosti. Osim navedenih čitav niz zakona sadrži anti-diskriminacionu klauzulu kojom se državni i drugi organi uprave i lokalne samouprave, organizacije koje vrše javna ovlaštenja, preduzetnici, pravna i fizička lica obavezuju da sprovode zakon i vrše djelatnost, odnosno preduzimaju radnje činjenja i nečinjenja na način kojim neće povrijediti načelo zabrane diskriminacije.

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, određeno je da se nepoštovanjem dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom, smatra govor mržnje i omalovažavanje lica sa invaliditetom.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se svako grupisanje koje je planirano, sistemsko ili kontinuirano izdvajanje lica ili grupe lica sa invaliditetom i njihovo spajanje u jednu ili više grupa u određenoj situaciji, kada se u istoj ili sličnoj situaciji to izdvajanje i spajanje ne vrši sa drugim licem ili grupom lica.

1.2 SPRJEČAVANJE DISKRIMINACIJE U OBLASTI PRISTUPAČNOSTI

Pristupačnost znači da osobe sa invaliditetom imaju pristup, na jednakim osnovama kao i drugi, fizičkom okruženju, prevoznim sredstvima, informacijama i komunikacionim tehnologijama i sistemima, kao i drugim objektima i uslugama. U svim ovim oblastima i dalje postoje ogromne prepreke. Pristupačnost je preduslov za participaciju u društvu i ekonomiji.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom prepoznaje:

-Diskriminaciju u pristupu objektima i površinama u javnoj upotrebi

Neobezbjeđivanje uslova za nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u objektima u javnoj upotrebi i u prostorima i površinama javne namjene licu ili grupi lica sa invaliditetom u skladu sa propisima kojima se propisuje uređenje prostora i izgradnja objekata, smatra se diskriminacijom po osnovu invaliditeta. Lokalna uprava treba da pokrene preduzimanje mjera za uklanjanje prepreka koje onemogućavaju učešće u fizičkoj sredini. Takve mjere treba da podrazumjevaju razvoj standarda i smjernica, kao i da razmotre primjenu zakona koji bi obezbjedili pristupačnost raznim oblastima društva, kao što su stanovanje, zgrade, usluge javnog prevoza i ostale vrste prevoza, ulice i ostala spoljna sredina.

-Diskriminaciju u pristupu informacijama i komunikacijama

Nesprovođenje propisa, odnosno nepreduzimanje posebnih mjera, koji se odnose na traženje, primanje i širenje informacija namijenjenih javnosti, kao i dostupnost informacija na internetu i u drugim medijima, u pristupačnoj formi licima sa invaliditetom, u skladu sa propisima iz oblasti informisanja i elektronskih komunikacija, smatra se diskriminacijom po osnovu invaliditeta.

Organi su dužni da za lica sa invaliditetom obezbijede natpis na Brajevom pismu i u lako razumljivim formatima u objektima u javnoj upotrebi i prostorima i površinama javne namjene, velika štampana slova i ostale prikladne tehnologije treba koristiti kako bi se licima sa oštećenim vidom omogućio pristup pisanim informacijama i dokumentaciji. Odgovarajuće tehnologije treba koristiti da bi se licima sa oštećenim sluhom ili otežanim razumjevanjem omogućio pristup verbalnim informacijama.

- Diskriminaciju u pristupu javnom prevozu

-Onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje korišćenja sredstava javnog prevoza, kao i nepreduzimanje i nesprovođenje propisanih mjera za obezbjeđivanje pristupačnosti sredstava javnog prevoza licu ili grupi lica sa invaliditetom

-Odbijanje da se preveze lice ili grupa lica sa invaliditetom, pružanje usluge prevoza licu ili grupi lica sa invaliditetom pod drukčijim i nepovoljnijim uslovima od uslova pod kojima se usluga prevoza pruža drugim korisnicima u skladu sa zakonima kojima se uređuje ta oblast.

-Pružanje prevoza licu ili grupi lica sa invaliditetom pod drugačijim i nepovoljnijim uslovima od onih pod kojima se prevoz pruža drugim korisnicima;

-Nedostupnost informacija na autobuskim stanicama i stajalištima, aerodromima, lukama i pristaništima pomorske i unutrašnje plovidbe licu ili grupi lica sa invaliditetom.

- Diskriminaciju u oblasti pružanja javnih i privatnih dobara i usluga

Odbijanje, onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pružanja dobara i usluga; nepoštovanjem principa univerzalnog dizajna, pružanje dobara i usluga pod drukčijim i nepovoljnijim uslovima od onih pod kojima se dobro i usluga pruža drugim korisnicima, namjerno kašnjenje ili odlaganje pružanja dobara i usluga, iako je lice ili grupa lica sa invaliditetom zatražila i ispunila uslove za blagovremeno pružanje dobara i usluga prije drugih lica; i povećanje cijene javnih i privatnih dobara i usluga usljed uvećanih troškova neposredno proisteklih iz pružanja javnih i privatnih dobara i usluga licu ili grupi lica sa invaliditetom smatra se diskriminacijom.

Diskriminacija lica sa invaliditetom postoji i u slučaju kad nijesu preduzete posebne mjere za otklanjanje ograničenja, odnosno nejednakog položaja u kojem se ta lica nalaze.

Posmatrajući sa stanovišta pokrenutih postupaka za zaštitu od diskriminacije pred nadležnim institucijama, podaci govore da je diskriminacija u pristupu objektima i površinama u javnoj upotrebi najviše prisutna. Lica sa invaliditetom se uglavnom opredjeljuju za vođenje postupaka za naknadu nematerijalne štete iz osnova diskriminacije u oblasti nepristupačnosti fizičkog pristupa objektima, dok nema podataka o postupcima u i drugim oblastima.

1.3 SPRJEČAVANJE DISKRIMINACIJE U POSTUPCIMA PRED ORGANIMA LOKALNE UPRAVE I JAVNIH SLUŽBI

Odredbe člana 12 Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom garantuju svima jednak tretman pred zakonom, a poslovna sposobnost je uslov za ostvarivanje navedenog prava. Princip zabrane diskriminacije se odnosi na obezbjeđivanje jednakog položaja lica sa invaliditetom u postupcima pred organima vlasti, uključujući i pitanje poslovne odnosno procesne sposobnosti. Jedan od najvećih izazova kada su u pitanju lica sa invaliditetom je ukidanje instituta lišenja poslovne sposobnosti i uvođenje sistema donošenja odluka uz podršku, za lica za koja se ocjeni da je to neophodno.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom uređuje ovu oblast na način što propisuje da se diskriminacijom po osnovu invaliditeta u postupcima pred organima, smatra:

- utvrđivanje posebnih uslova za lica ili grupu lica sa invaliditetom,
- uskraćivanje ili ograničavanje prava,
- vođenje upravnog, sudskog ili drugog postupka na način koji onemogućava ili otežava puno i efektivno učešće;
- nepreduzimanje, odnosno nesprovođenje propisa i posebnih mjera primjerenih invaliditetu u cilju obezbjeđivanja efektivnog učešća u postupku pred organom, osim ako su ti uslovi opravdani iz razloga opšte, lične i imovinske bezbjednosti tih ili drugih lica;
- uskraćivanje ili ograničavanje prava djetetu ili grupi djece sa invaliditetom u postupku pred organom, u istoj ili sličnoj situaciji u kojoj se to pravo ne uskraćuje ili ne ograničava drugoj djeci.

1.4 SPRJEČAVANJE DISKRIMINACIJE U OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE, ADEKVATNOG ŽIVOTNOG STANDARDA, SAMOSTALNOG ŽIVOTA I ŽIVOTA U ZAJEDNICI

Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, propisano je da je diskriminacija u oblasti invaliditeta ograničavanje prava na samostalni život i život u zajednici. Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se :

1) ograničavanje izbora mjesta stanovanja licu sa invaliditetom time što prilikom prelaska iz jednog mjesta stanovanja u drugo može izgubiti pravo na stanovanje odgovarajućeg standarda u smislu zakona kojim se uređuje socijalno stanovanje, kao i podršku za život u zajednici, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita;

2) nesprovođenjem i nepreduzimanjem posebnih mjera na uspostavljanju i pružanju podrške za život u zajednici licima sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita; i

3) uskraćivanjem pružanja podrške za život u zajednici u mjeri u kojoj je objektivno utvrđeno da je ona potrebna za samostalan život lica sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita.

1.5 SPRJEČAVANJE DISKRIMINACIJE U OBLASTI PRIVATNOSTI I BRAČNIH I PORODIČNIH ODNOSA

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom kroz dvije odredbe uređuje diskriminaciju u ovim oblastima.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta **u oblasti privatnosti** se smatra:

- 1) povreda, odnosno miješanje u privatnost i porodični život lica sa invaliditetom; i
- 2) upotreba podataka o ličnosti, a naročito podataka vezanih za invaliditet, van namjene za koju su prikupljeni.

Zabranjena je svaka diskriminacija u ostvarivanju prava iz bračnih i porodičnih odnosa zbog invalidnosti. Diskriminacijom smatra se:

1. uskraćivanje prava na brak osobama sa invaliditetom;
2. postavljanje posebnih uslova za sklapanje braka osoba sa invaliditetom;
3. postavljanje posebnih uslova osobama sa invaliditetom za vršenje roditeljskog prava.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta **u oblasti porodičnih odnosa** smatra se uskraćivanje ili ograničavanje prava djetetu sa invaliditetom da se njegovi roditelji brinu o njemu u istoj ili sličnoj situaciji u kojoj se to pravo ne uskraćuje ili ne ograničava djetetu bez invaliditeta.

1.6 SPRJEČAVANJE DISKRIMINACIJE U OBLASTI VASPITANJA, OBRAZOVANJA I STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA

Član 24 Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom garantuje pravo na inkluzivno obrazovanje svim učenicima i studentima sa invaliditetom.

Odredbom Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom određeno je da se diskriminacijom u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja smatra onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu sa invaliditetom:

- izbora obrazovnog programa i upisa i pristupa i boravka u obrazovno-vaspitnoj ustanovi, u skladu sa njegovim mogućnostima;
- praćenja nastave i provjere znanja, kao i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima;
- nepreduzimanje i nesprovođenje posebnih mjera za uspostavljanje i pružanje individualizovane podrške u skladu sa propisima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja;
- isključivanje lica sa invaliditetom iz obrazovno-vaspitne ustanove kad u istoj ili sličnoj situaciji tome ne podliježu njegovi vršnjaci.

U ovoj oblasti organ lokalne uprave nadležan za poslove prosvjete imenuje Prvostepenu komisiju za usmjeravanje djece u poseban obrazovni program.

1.7 SPRJEČAVANJE DISKRIMINACIJE U OBLASTI PROFESIONALNE REHABILITACIJE, RADA I ZAPOSŁJAVANJA

Rezultati istraživanja koje je sproveo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i UNDP pokazuju da skoro 60% građana Crne Gore smatra da su u oblasti zapošljavanja lica sa invaliditetom najteže ostvaruju svoja prava, dok su takođe sličnog mišljenja i lica sa invaliditetom.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom propisuje da se diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja smatra:

1) nezapošljavanje lica s invaliditetom, koje ima jednake ili bolje kvalifikacije, stručne ili radne sposobnosti nego lice bez invaliditeta, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom;

2) ograničavanje pristupa zapošljavanju, samozapošljavanju ili profesiji, članstvu u organizaciji radnika ili poslodavaca licu sa invaliditetom;

3) propisivanje restriktivnijih pravila koja se odnose na rad i radne uslove, uključujući otpuštanje i zaradu za lica sa invaliditetom;

4) nepreduzimanje i nesprovođenje mjera na prilagođavanju radnog mjesta i uslova za rad u skladu sa posebnim propisima, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom; i

5) propisivanje drugačijih i nepovoljnih uslova licu ili grupi lica s invaliditetom za ostvarivanje drugih prava iz radnog odnosa, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom.

Diskriminacijom zbog invalidnosti u ostvarivanju prava iz radnog odnosa smatra se:

1. određivanje manje zarade zbog invalidnosti zaposlenog, nezavisno od radnog učinka;

2. postavljanje posebnih uslova rada zaposlenom sa invaliditetom, ako ti uslovi neposredno ne proističu iz zahteva radnog mesta;

3. postavljanje posebnih uslova zaposlenom sa invaliditetom za korišćenje drugih prava iz radnog odnosa koja pripadaju svakom zaposlenom.

Diskriminacijom zbog invalidnosti u ostvarivanju prava iz radnog odnosa **ne** smatra se nagrađivanje zaposlenog prema radnom učinku.

Posebno težak oblik diskriminacije zbog invalidnosti jeste uznemiravanje, vrijeđanje i omalovažavanje zaposlenog sa invaliditetom od strane poslodavca, odnosno neposredno nadređenog lica u radnom procesu, zbog njegove invalidnosti.

1.8 SPRJEČAVANJE DISKRIMINACIJE U OBLASTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I PRISTUPA ADEKVATNIM POMAGALIMA

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom uređena je diskriminacije u oblasti zdravstvene zaštite.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se ograničavanje lične pokretljivosti uskraćivanjem ili ograničavanjem dostupnosti kvalitetnih i savremenih pomagala koja u najvećoj mogućoj mjeri omogućavaju ličnu pokretljivost lica sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje.

Dostupnost pomagala licu sa invaliditetom, pod drukčijim ili nepovoljnijim uslovima od uslova pod kojima su ta pomagala dostupna drugim licima sa invaliditetom, zbog njegovog ličnog svojstva (pola, imovnog stanja, nacionalne pripadnosti i dr.) smatra se diskriminacijom lica sa invaliditetom po drugom osnovu, osim ako bi obezbjeđivanje takvog pomagala ugrozilo život ili zdravlje tog ili drugog lica.

Shodno Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti zdravstvene zaštite u smislu propisa kojima se uređuje zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje, smatra se:

1) nepreduzimanje i nesprovođenje mjera zdravstvene zaštite za rano otkrivanje, tretman i rehabilitaciju smetnje u razvoju radi smanjenja stepena invaliditeta;

2) nepreduzimanje i nesprovođenje mjera zdravstvene zaštite za rano otkrivanje bolesti koja može prouzrokovati invaliditet i pravovremeno liječenje radi sprječavanja invaliditeta ili smanjenja stepena invaliditeta;

3) odbijanje pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom;

4) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom;

5) utvrđivanje posebnih uslova za lica sa invaliditetom u pogledu godina života prilikom pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije;

6) pružanje zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom pod uslovima koji se ne traže za druga lica;

7) neblagovremeno pružanje zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu sa invaliditetom, iako je to lice zatražilo i ispunilo uslove za blagovremeno pružanje zdravstvene zaštite, kao i davanje prednosti u pružanju zdravstvene zaštite i rehabilitacije drugim licima u odnosu na lica sa invaliditetom;

8) uskraćivanje, ograničavanje i neblagovremeno pružanje informacija o utvrđenom zdravstvenom stanju, preduzetim ili namjeranim mjerama liječenja i rehabilitacije lica sa invaliditetom;

9) vršenje operativnog zahvata ili drugog medicinskog tretmana bez pisane saglasnosti lica sa invaliditetom kao pacijenta; i

10) uskraćivanje ili ograničavanje prava na zdravstveno i životno osiguranje licu ili grupi lica sa invaliditetom ako se ta prava ne uskraćuju ili ne ograničavaju drugim licima.

1.9 SPRJEČAVANJE DISKRIMINACIJE U OBLASTI POLITIČKOG I JAVNOG ŽIVOTA

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti političkog i javnog života, licu ili grupi lica sa invaliditetom, smatra se:

- uskraćivanje, ograničavanje ili otežavanje ostvarivanja prava na biračko pravo;
- uskraćivanje prava na samostalno glasanje ili glasanje uz pomoć asistenta;
- onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pristupa, kretanja, boravka i rada u prostorijama političkih partija;
- uskraćivanje ili ograničavanje prava na kandidovanje, imenovanje i izbor na javnu funkciju licu sa invaliditetom ako se ta prava u istoj ili sličnoj situaciji ne uskraćuju ili ne ograničavaju drugim licima;
- nepreduzimanje i nesprovođenje propisa i mjera za stvaranje uslova za puno i efektivno učešće lica sa invaliditetom u vršenju javnih funkcija;
- odbijanje zahtjeva i utvrđivanje posebnih uslova za učlanjenje lica ili grupe lica sa invaliditetom u nevladine organizacije;
- uskraćivanje ili ograničavanje prava licu sa invaliditetom da bira i bude biran u organe upravljanja javnih ustanova, nevladinih organizacija i drugih institucija, kao i da efikasno obavlja dužnosti i javne funkcije na svim nivoima vlasti uz pomoć tehnologija za pomoć licima sa invaliditetom.

Ova oblast je uređena i Zakonom o izboru odbornika i poslanika, kao i podzakonskim aktima Državne izborne komisije.

1.10 SPRJEČAVANJE DISKRIMINACIJE U OBLASTI KULTURE, SPORTA I REKREACIJE

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, diskriminacijom po osnovu invaliditeta u **oblasti kulture** licu ili grupi lica sa invaliditetom, smatra se:

- nepristupačnost kulturnih dobara i aktivnosti,
- onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje da se bave kulturnim i umjetničkim radom,
- nesprovođenje propisa, odnosno nepreduzimanje posebnih mjera za podsticanje razvoja i korišćenja kulturnih, umjetničkih i intelektualnih potencijala, u skladu sa propisima kojima se uređuje oblast kulture.

Diskriminacijom se smatra i nepriznavanje kulturnog i jezičkog identiteta opštim ili pojedinačnim pravnim aktom, licu ili grupi lica sa invaliditetom, odnosno nepreduzimanje i nesprovođenje mjera za ostvarivanje tog identiteta u smislu propisa kojima se uređuje oblast kulture.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u **oblasti sporta, rekreacije** i aktivnosti u slobodno vrijeme licu ili grupi lica sa invaliditetom, smatra se:

- onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje učešća u sportskim i rekreativnim aktivnostima, kao i drugim aktivnostima u slobodno vrijeme;
- nesprovođenje propisa i nepreduzimanje posebnih mjera kojima se obezbjeđuje dostupnost sportskih i rekreativnih aktivnosti, kao i aktivnosti u slobodno vrijeme
- nesprovođenje propisa i nepreduzimanje posebnih mjera kojima se obezbjeđuje dostupnost uslova za učešće u igri djetetu ili grupi djece sa invaliditetom, kao i uskraćivanje i ograničavanje tog prava, osim ako bi učešće u ovim aktivnostima ugrozilo život ili zdravlje djeteta sa invaliditetom ili drugog lica.

PLAN PRAĆENJA SPROVOĐENJA I PROCJENE USPJEŠNOSTI

Procjena uspješnosti sprovođenja plana (evaluacija) radiće se na godišnjem nivou. Finalna procjena uspješnosti čitavog plana biće urađena na kraju cijelog ciklusa tj. po isteku samog plana. Proces praćenja uspješnosti realizacije Lokalnog plana biće rađen u odnosu na indikatore uspješnosti koji su definisani na nivou aktivnosti i nalaze se u sklopu tabele akcionog plana.

Organ lokalne uprave nadležan za pitanja osoba sa invaliditetom biće zadužen za realizaciju Lokalnog akcionog plana. Procesom sprovođenja plana i same evaluacije će koordinisati organ nadležan za pitanja osoba sa invaliditetom-Sekretarijat za mlade, sport i socijalna pitanja, u saradnji sa ostalim sekretarijatima i institucijama čije su predstavnice članice radne grupe za izradu Lokalnog akcionog plana.

FINANSIJSKI PLAN

Lokalni akcioni plan u oblasti invaliditeta predstavlja strateško opredjeljenje Opštine i listu prioritetnih aktivnosti čije sprovođenje je neophodno ako se želi unaprijediti kvalitet života osoba sa invaliditetom.

Sredstva za realizaciju aktivnosti će se planirati u budžetu Opštine i posebno opredjeljivati za realizaciju aktivnosti iz I dijela koji se odnosi na implementaciju Strategije za integraciju lica sa invaliditetom za period 2019-2021.godine i za realizaciju aktivnosti iz II dijela koji se odnosi na implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, za period 2019-2021.godine.

Sredstva za realizaciju mjera-aktivnosti predviđenih planom će dijelom biti obezbijeđena iz opštinskog budžeta a dijelom iz drugih izvora (državni budžet, Fondovi EU, IPA prekogranični fondovi, sponzorstva, donacije itd.).

